PROTECȚIA SECURITĂȚII ECONOMICE ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII EUROPENE

PEREDERCO Vasilii,
doctor în drept, lector universitar, UCCM**.**

Rezumat

În comunicare autorul prezintă una dintre puţinele cercetări care îmbină elucidarea protecţiei în domeniul securităţii economice prin intermediul dreptului în baza actelor normative adoptate în Republica Moldova, unde, studiul securității economice este un subiect absolut pe ne drept ignorant de doctrină. Nu suntem siguri că există cauze obiective care ar explica această situaţie de-a dreptul ciudată, mai ales că securitatea economică naţională ameninţa să fie ireversibil deteriorată, atât de factori externi, cât şi interni. Este stabilit că importanţa subiectului este pe deplin înţeleasă numai în condiţii *fait accomplit,* când ameninţările în adresa securităţii economice devin realitate. Or, securitatea, în general, şi cea economică, în particular, nu admite abordări parţiale sau ocazionale. În rezultatul cercetărilor effectuate, autorul evidențiază și unele concluzii și recomandări. Istoria demonstrează că chestiunea securităţii economice nu trebuie să rămână doar în domeniul exerciţiilor academice, ci trebuie să constituie obiectul unui sistem de monitorizare şi gestionare permanentă.

Cuvinte cheie*: securitatea economică, protecție, securitate națională, strategie, concept.*

PROTECTION OF ECONOMIC SECURITY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN SECURITY

Abstract

In the communication the author presents one of the few researches that combine the elucidation of protection in the field of economic security through law based on normative acts adopted in the Republic of Moldova, where economic security is an absolutely unjustly ignorant subject of doctrine. We are not sure that there are objective causes that would explain this really strange situation, especially since national economic security threatens to be irreversibly damaged, both by external and internal factors. It is established that the importance of the subject is fully understood only in fait accomplit conditions, when threats to economic security become reality. However, security in general and economic security in particular do not allow for partial or occasional approaches. As a result of the research carried out, the author also highlights some conclusions and recommendations. History shows that the issue of economic security must not remain only in the field of academic exercises, but must be the subject of a system of permanent monitoring and management.

Key words*: economic security, protection, national security, strategy, concept.*

Afirmarea Republicii Moldova ca stat de drept presupune, pe de o parte, supremaţia legii şi a ordinii de drept, ca o cerinţă esenţială a existenţei lui şi, pe de altă parte, plasarea în rândul celor mai importante valori persoana umană, proprietatea privată şi publică, ordinea şi liniştea publică, activitatea organelor statului, autoritatea acestuia, capacitatea de apărare etc. În măsura în care transformările social-politice și economice, bazate pe lege şi justiţie, vor contribui la consolidarea statului şi ordinii de drept, valorile menţionate vor fi tot mai complet şi multilateral ocrotite. Dimpotrivă, dacă se manifestă slăbiciuni şi tendinţe de diminuare a capacităţii de organizare şi conducere a statului, valorile sus-numite vor fi tot mai slab protejate în raport cu anumite fapte şi ameninţări antisociale [1, p.1-6].

Conceptul Securității naţionale este confirmat prin legea nr.112 din 22.05.2008, care concretizează că securitatea naţională a Republicii Moldova se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă şi militară,

prin activitate de informaţii, contrainformaţii, precum şi prin depăşirea eficientă a crizelor, în conformitate cu legislaţia în vigoare şi cu dreptul internaţional [2]. Strategiea Securității Naționale include acţiunile de bază necesare pentru menţinerea regimului de securitate în sectoarele economiei naţionale, în diverse ramuri şi medii sociale.

Securitatea economică este o componentă a securităţii naţionale şi rezidă într-o stare a economiei, manifestată prin legalitate, echilibru şi dezvoltare. Serviciul identifică vulnerabilităţi şi cauze ce pot submina sau/şi afectează securitatea economică a statului; intervine prin informarea autorităţilor abilitate, în dependenţă de caz, situaţie sau ameninţare, pentru a fi întreprinse măsuri de prevenire sau contracarare. Valorificarea informaţiilor se efectuează preponderent de către instituţiile cu putere decizională din ţară, prin măsuri administrative, legislative, penale şi contravenţionale, economice, politice şi sociale. Activităţile sunt efectuate în vederea obţinerii informaţiilor utile şi indispensabile la securizarea atributelor economice de bază ale ţării, cum este suveranitatea economică şi financiară, apărarea, precum şi promovarea intereselor economiei naţionale, în ţară şi în exterior. În acest scop, prin investigaţii şi măsuri speciale, sunt identificaţi preventiv factorii din interiorul ţării şi din exterior, care se prezintă a avea direcţionări şi efecte cu caracter distructiv. Principale segmente ale securităţii economice, monitorizate şi protejate, sunt securitatea energetică, financiară, bancară şi nebancară, securitatea ramurilor strategice ale economiei naţionale şi a întreprinderilor de importanţă vitală, inclusiv prin prevenirea situaţiilor excepţionale [3].

Conceptul de securitate economică este util atâta timp, cât are o implementare practică directă. Dar în pofida importanţei practice, aspectul teoretic al securităţii economice nu este nici pe departe unul lejer de abordat sau unul care poate fi ignorat. Este complicată studierea fenomenului de securitate a unor state mici, care, aflându-se în fază de tranziţie la economia de piaţă, şi-au constituit doar nişte proto-sisteme economice naţionale. În cazul acestor state, încă nu sunt suficient de clare interesele economice externe, abia se încheie procesul acumulării primitive a capitalului şi nu este destul de bine conturat sistemul cauzelor şi efectelor în jocul intereselor corporative, politice, economice etc. În multe dintre aceste state este dezvoltată crima organizată şi corupţia, iar organele publice nu sunt suficient de puternice pentru a inspira o încredere socială în capacitatea statului de a garanta respectarea "regulilor de joc". Drept urmare, în majoritatea acestor state o parte a activităţii economice trece în sectorul tenebros sau chiar criminal al sistemului economic. Atingând dimensiuni de circa 50-60% din volumul economiei formale, aceste sectoare prin existenţa lor creează dificultăţi suplimentare în analiza fenomenului de securitate economică. Aceasta este doar una dintre cauzele care explică de ce barierele în calea înţelegerii şi asigurării securităţii economice sunt dublu dificile atunci când obiectul securităţii este nu pur şi simplu un stat mic, ci şi un stat slab. Deaceia noi considerăm că economia trebuie să fie protejată şi statul asigură această protecţie prin diferite metode şi forme una fiind cea juridică. Astfel în comunicare ne vom referi la asigurarea securităţii economice prin intermediul mai multor modalități.

Gradul de cercetare al temei de investigaţie relevă că cercetări ample sau efectuat în ţările occidentale, care au deja o anumită experienţă în reglementarea securităţii economice şi care constituie surse de inspiraţie pentru cercetătorii din ţările cu lipsă de experienţă în domeniul dat.

Noțiunea sau termenul "securitatea economică" a fost întrebuinţat cu aproape şaptezeci de ani în urmă de către F. Roosvelt. Acest termen a devenit oficial în 1985, când, la sesiunea a 40-a a Adunării Generale a ONU, a fost adoptată rezoluţia "securitate economică internaţională".

În Rusia spre exemplu, au fost antrenaţi pentru fundamentarea metodelor de soluţionare a problemei cunoscuţii savanţi L. Abalkin, B. Miliner, A. Porohovskii, V. Senciagov ş.a. Un aport deosebit în dezvoltarea conceptului de securitate economică î-i aparține cercetătorilor Grigoreva Ekaterina, Fesina Elena. [4, p. 940-948].

În doctrina autohtonă se menționează că securitatea economică poate fi privită în raport cu diferite categorii de obiecte ale securităţii [5, p. 155; p. 4]. Astfel, unii autor remarcă în termenii cei mai generali, obiect al asigurării securităţii poate fi: individul, întreprinderea, regiunea, statul, societatea globală [6, p. 10-12]. La nivel intern însă, se face distincție între securitatea economică a consumatorilor, a producătorilor (corporativă), a proprietarilor, a factorilor de producţie (capital, muncă, pământ, informaţie) şi a statului. Mai mult, se consideră că securitatea economică naţională se formează la confluenţa echilibrată a acestor patru componente [7, p. 228; p. 150]. Într-o altă opinie, securitatea economică presupune o anumită stare a economiei, în condiţii de suveranitate economică (internă şi externă) şi a unui mediu concurenţial, în care subiecţii relaţiilor economice (inclusiv autorităţile statului şi agenţii economici) asigură o creştere economică permanentă şi o dezvoltare durabilă a economiei în general, fapt ce duce la: satisfacerea optimă a necesităţilor persoanei, societăţii şi statului şi conducerea raţională a economiei; asigurarea protecţiei intereselor economice (la nivel naţional şi internaţional) faţă de ameninţări interne şi externe şi influenţa factorilor negativi, precum şi a integrităţii spaţiului economic [8.p. 53-55]. Aşadar, susținem că securitatea economică reprezintă un factor esenţial al securităţii naţionale care face posibil accesul la resurse, finanţe şi pieţe, menţinând un nivel acceptabil de bunăstare şi putere a statului, asigurând, în același timp, şi un echilibru dinamic al celorlalte componente ale securităţii [9, p.52-55]. Mai mult, unii specialiști juriști și economiști, accentuând importanţa deosebită a securităţii economice (considerată drept fundamentul funcţionării unei societăţi), susțin că „în rezultatul influenței factorilor externi și interni, putem să ajungem în situația în care, securitate economică va avea rolul securității naționale, întrucât de aceasta va depinde poziția statului în economia mondială” [10, p.10 - 11].

Scopul: elaborarea elementelor şi liniilor directorii ale protecției securității economice naţionale, o condiţie necesară pentru dezvoltarea social-economică a ţării, precum şi pentru promovarea şi apărarea intereselor economice naţionale pe plan extern, şi necesitatea existenţei unui cadru legislativ specializat în securitatea economică, în soluţionarea problemelor aparente în condiţiile actuale ale statului.

Deşi, în studiul de faţă ne referim cu predominanță la aspectele teoretice ale fenomenului de securitate economică a unui stat mic, ele sunt însoţite de comparaţii şi comentarii ale situaţiei concrete din Republica Moldova. Ne-am străduit ca analiza noastră să ţină şi de aspectele concrete, practice, ale securităţii Republicii Moldova ca un stat eminamente mic, poate cel mai mic din Europa Centrală şi de Est. Am încercat de asemenea să formulăm principalele interese economice ale Republicii Moldova. În finalul studiului am expus unele concluzii doctrinale de securitate economică naţională a Republicii Moldova, care ar putea apăra interesele economice naţionale. Sperăm că aceste concluzii vor fi acceptate de forţele politice care acum se află la putere, ar putea sta la baza unei veritabile doctrine de securitate economică, care va putea înlătura barierele ce stau în calea unei vieţi mai bune pentru oamenii din această ţară, aflată încă în căutare de sine.

Securitatea economică este un subiect pe cât de complicat, pe atât şi de controversat. Analiza acesteia se desfăşoară pe câteva nivele de referinţă diferite, făcându-se distincţie între securitatea economică a consumatorilor, corporativă şi statală. Securitatea economică naţională

se formează la confluenţa echilibrată ale acestor trei componente. În acelaşi timp, pentru un stat mic, mult mai importantă şi mai operabilă este securitatea consumatorilor, cea a statului şi cea corporativă rămânând de multe ori în afara posibilităţilor statului mic de a le gestiona.

Din punctul de vedere al originii factorilor (variabilelor) de securitate, poate fi deosebită securitatea economică naţională internă şi externă. Nivelele de referinţă, precum şi dimensiunile interne şi cea externe a securităţii economice, pot fi complementare, dar de asemenea, nu de puţine ori, acestea pot fi şi concurente, mai ales în societăţile post-totalitare, aflate în plină fază de tranziţie la economia de piaţă şi de democratizare. Mai mult ca atât, în cazul Republicii Moldova, interdependenţa acestor nivele şi dimensiuni este cel puţin la fel de complexă, iar controlul lor – cel puţin la fel de dificil, ca şi în cazul unor ţări mai mari. Această situaţie se datorează câtorva factori, dintre care cei mai importanţi sunt:

1. premisele politice şi social-economice extrem de nefavorabile care au precedat începutul procesului de tranziţie la economia de piaţă, din care cauză actualmente în Republica Moldova se manifestă tot mai pronunţat stagnarea informaţională şi conceptuală a tranziţiei; societatea europeană spre care tindem va deveni în viitorul apropiat o veritabilă societate informaţională, în timp ce în Republica Moldova doar 1 (unul) din 3000 de cetăţeni are acces la reţeaua Internet;
2. extrema neajunsurilor de resurse economice şi financiare, datorată lipsei resurselor naturale, dar mai ales datorită lipsei abilităţilor de management corporativ, evaziunii fiscale de proporţii şi abordărilor semisocialiste până nu demult - şi probabil socialiste pentru viitor - a managementului macroeconomic;
3. dependenţa unilaterală a producătorilor şi consumatorilor moldoveni de resursele energetice şi de materiile prime ruseşti şi ucrainene, precum şi de pieţele externe de desfacere a unui asortiment îngust şi necompetitiv de produse;
4. interferenţa marilor interese economice, politice şi criminale (acestea în cea mai mare parte fiind transnaţionale), rezultată într-o corupţie înaltă, au condus la preluarea de către cercurile criminale a controlului asupra unor sectoare şi întreprinderi-cheie şi la pierderea încrederii sociale şi cetăţeneşti în capacităţile statului de a garanta securitatea economică a consumatorilor şi corporativă;
5. societatea civilă insuficient de dezvoltată, care nu este în stare să asigure feedbackul necesar pentru ajustarea sistemului economic la necesităţile cetăţenilor, adică ale acelor care constituie reperul fundamental pentru evaluarea securităţii economice naţionale.

Până în prezent s-au afirmat două direcţii principale în abordarea fenomenului de securitate economică cea anglo-americană şi cea asiatică. În conceptul anglo-american scopul fundamental al sistemului economic este să asigure standarde înalte de viaţă pentru cetăţenii ţării. După cum îi şi este specific, sistemul capitalismului american se bazează pe indivizi separaţi şi nu pe guvern sau pe colectivitate. Într-o democraţie veritabilă, consideră americanii, economia nu are misiunea să pregătească ţara de război, ci să satisfacă necesităţile consumatorilor şi producătorilor naţionali. În viziunea asiatică, securitatea economică înseamnă, în primul rând creşterea puterii economice naţionale pe plan extern. Prin urmare, statul are dreptul, ba chiar şi obligaţia, să controleze activitatea economică care direct afectează securitatea naţională. Este ceea ce americanii numesc abordare militarizată a economiei [11, p.34]. Istoria demonstrează că viziunile de război asupra economiei de multe ori întradevăr au condus la război.

Viziunea europeană asupra securităţii economice este o simbioză destul de ciudată între cea anglo-americană şi cea asiatică. Unul dintre cele mai reuşite modele practice este economia suedeză social orientată. Pentru Republica Moldova, modelul suedez ar putea servi în calitate de reper pentru elaborarea unui model propriu de securitate economică, bazat pe interferenţa celor două viziuni diametral opuse asupra fenomenului. Dar, contradicţiile dintre acestea sunt foarte subtile şi provoacă confuzii, fiind prin urmare foarte dificil de realizat o sinteză practică a lor. De asemenea, este foarte greu să găseşti argumente în istoria economică sau în istoria gândirii economice în favoarea unei sau altei opţiuni. De exemplu, încă Adam Smith considera că o economie este prea complexă pentru a fi începutul secolului care a fost una controlată de guvern, lucru demonstrat şi de căderea economiilor centralizate din lagărul socialist (teză favorabilă viziunii americane a securităţii economice). Pe de altă parte, acelaşi Adam Smith considera că uneori apărarea ţării este mult mai importantă ca opulenţa (teză favorabilă viziunii asiatice asupra securităţii economice) [12, p.385]. Dificultăţi suplimentare în analiza securităţii economice sunt provocate şi de interminabilele discuţii academice asupra primordialităţii economicului sau politicului în existenţa umană şi în subconştientul şi comportamentul social.

Aceste discuţii sunt:

Spaţiul politic se deosebeşte radical de cel economic. Primul nu poate să existe fără continuitate, fără interdicţii şi control, în timp ce al doilea este mult mai dinamic, interesele majore axându-se pe controlarea fluxurilor şi reţelelor şi pe depăşirea frontierelor naţionale. Din cauza contradicţiilor şi confuziilor existente în gândirea politică şi economică, conceptul de securitate, în general, şi cel de securitate economică, în particular, aşa cum au fost dezvoltate până în prezent, resping orice tentativă de definire exactă sau de desfăşurare a analizei în limite strict prestabilite. Este lipsită de sens, ba chiar şi imposibilă, abordarea dimensiunii economice a securităţii naţionale separat de cea politică, militară, informaţională etc. În primul rând, frontierele de demarcaţie dintre dimensiunile securităţii sunt foarte volatile. În al doilea rând, dimensiunile securităţii se condiţionează reciproc, uneori fiind foarte dificil să separăm factorii ce ameninţă securitatea economică de cei ce subminează securitatea politică. Într-adevăr, dependenţa cvasi-totală a Republicii Moldova de sursele energetice şi de materie primă externe a determinat o structură agrară a economiei şi o orientare unilaterală a relaţiilor comerciale externe, punând în pericol capacitatea statului moldovenesc de a asigura producătorii şi consumatorii cu resurse şi bunuri economice. Prin urmare, este foarte probabil ca în cazul unui conflict armat sau a pericolului unui conflict armat, Republica Moldova să fie absolut incapabilă să asigure o economie de război viabilă. Chiar şi în actualele condiţii de pace, extrema penurie a statului nu permite constituirea unei economii defensive, precum şi restabilirea şi mobilizarea potenţialului militaro-industrial rămas de la imperiul sovietic. Bineânţeles că acest factor uşor ar putea fi utilizat de forţe externe sau interne, interesate în diminuarea independenţei politice reale a Republicii Moldova.

Un alt exemplu este conflictul transnistrean, care de multe ori a trecut din dimensiunea politică în cea economică, autorităţilor de la Tiraspol reuşindu-le în mod convingător să demonstreze Chişinăului că dispun de suficiente instrumente pentru a influenţa securitatea economică a Moldovei transnistrene şi pentru a orienta tratativele în direcţia necesară.

Despre securitatea economică nu putem vorbi aşa de parcă ne-am referi la o anumită stare concretă, realizabilă prin mijloace economice, politice sau militare. O atare percepţie ar fi falsă. Chiar dacă am dori foarte mult, nu am putea descrie exact - calitativ sau cantitativ - ce anume înţelegem prin securitate economică. După părerea lui Barry Buzan, idea general acceptată, că

securitatea economică ar reprezenta o valoare absolută, cu o largă aplicare, este o iluzie, iar a o urmări, înseamnă a urmări o himeră [13, p.23]. Această calitate a securităţii economice devine imediat perceptibilă dacă o extindem la nivelul societăţii capitaliste, bazată pe libera iniţiativă şi pe competiţie. Dar nu este vorba doar de societăţile veritabil capitaliste, ci chiar şi de ţările care sunt în tranziţie la economia de piaţă social orientată, cum este şi Republica Moldova. Aceste contradicţii sunt remarcate chiar şi în cadrul unei economii eminamente socială cum este cea a Suediei. Vom elucida mai jos contradicţiile pentru fiecare dintre cele trei nivele a consumatorilor, corporativ şi statal - ale securităţii economice, trasând mai întâi un alt aspect problematic este contradicţia dintre securitate şi eficienţă. Aceasta marchează veşnica problemă a echilibrului dintre echitatea socială şi eficienţa economică. Recent s-a mai adăugat o problemă, care complică definitiv situaţia în care se află decision-makerul. Este vorba de necesitatea de a minimaliza impactul activităţilor umane asupra mediului ambiant. La interferenţa acestor trei principii s-a format conceptul de dezvoltare economică durabilă.

Incertitudini apar, după cum am menţionat şi mai sus, la analiza securităţii economice a consumatorilor. În primul rând, se produce o confuzie dintre securitatea economică a consumatorilor şi securitatea socială individuală. Securitatea socială individuală înseamnă dreptul fiecărui om de a avea acces la minimumul necesar pentru supravieţuirea biologică şi garantarea unui anumit standard de viaţă.

În art. 47 din Constituţia Republicii Moldova este clar stipulat că, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare. Iar în art. 126, alineatul (2), punctual g) este prevăzut că, statul trebuie să asigure sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condiţiilor pentru creşterea calităţii vieţii [14]. În mod expres nu este garantat un loc de muncă sau un venit minim decent, deoarece aceasta ar însemna asumarea unor obligaţii suplimentare din partea statului sau a patronului. Din partea Guvernului aceasta ar presupune intervenţii majore în mecanismul pieţei libere, pentru crearea locurilor de muncă, în detrimentul eficienţei economice şi pentru o repartizare socialmente mai echitabilă a veniturilor, în detrimentul dreptului persoanei de a profita din plin de capacităţile şi abilităţile proprii. Riscul principal al acestor incursiuni politice este un rezultat de tip sovietic, în care securitatea socială individuală este obţinută cu preţul unui standard de viaţă general scăzut, sau un rezultat de tip britanic, de declin economic relativ şi de dificultate crescândă în menţinerea unei angajări generale şi a unei creşteri corespunzătoare [15, p.24.]. Păstrarea echilibrului dintre securitate, eficienţă şi mediu aceasta trebuie să fie problema fundamentală şi pentru guvernul Republicii Moldova.

Securitatea economică reprezintă o parte componentă indispensabilă a securităţii naţionale.

Astfel, acţiunile autorităţilor administraţiei publice centrale vor fi orientate spre crearea unor condiţii interne şi externe care să asigure independenţa economiei naţionale, o creştere economică durabilă, satisfacerea necesităţilor statului şi ale cetăţenilor, combaterea sărăciei, competitivitatea pe pieţele externe. În scopul consolidării sistemului financiar-bancar naţional, autorităţile relevante vor întreprinde, de asemenea, măsuri de sporire a rezistenţei sistemului dat faţă de crizele financiare și economice externe [16].

Contradicţii încă mai mari, apar la analiza securităţii economice corporative. Productivitatea generală înaltă şi folosirea adecvată a resurselor limitate în condiţiile pieţei este posibilă doar prin eliminarea firmelor mai puţin capabile să reziste presiunilor pieţei. În aceste

condiţii supravieţuiesc doar firmele care dispun de structuri organizatorice şi de sisteme de management mai flexibile, în timp ce altele, care nu sunt în stare să se adapteze, sunt eliminate. Instituirea monopolului, crearea cartelurilor, acestea sunt doar unele bariere artificiale în calea pătrunderii altor corporaţii pe piaţă. În acest fel, economia de piaţă este bazată pe ideea, inacceptabilă la prima vedere, de instabilitate a dezvoltării, ceea ce admite un anumit grad, uneori destul de sporit, al insecurităţii economice corporative. Extinzând această argumentare la nivelul relaţiilor internaţionale, vom ajunge la o concluzie greşită că conceptul de securitate economică a statului de asemenea este irealizabilă. Totuşi, trebuie să înţelegem că diferenţe considerabile există între securitatea economică a consumatorilor şi corporativă pe de o parte şi cea statală, pe e altă parte, dintre care cea mai remarcabilă este că statele îşi pot adapta construcţia lor internă la mediul extern şi dispun de forţe de constrângere menite să asigure securitatea în faţa unor ameninţări externe sau interne.

Rigorile pieţei impun, cu alte cuvinte, o adaptabilitate sporită din partea acelor firme care doresc păstrarea poziţiilor lor pe piaţă. Deşi securitatea corporativă face parte în mod indestructibil din securitatea economică naţională, ridicarea intereselor corporative la rangul priorităţilor absolute ale politicilor naţionale de securitate este inadmisibilă, deoarece există şi un alt aspect specific fenomenului de securitate economică - antagonismul dintre interesele firmelor producătoare şi interesele consumatorilor. În calitate de producători firmele sunt interesate să maximalizeze profitul, inclusiv şi prin crearea situaţiilor de monopol, în timp ce consumatorii sunt interesaţi în maximalizarea utilităţii lor, ceea ce este posibil doar prin diversificarea opţiunilor consumiste, ideea monopolului fiind echivalentă cu majorarea preţurilor de consum şi totalmente străină posibilităţii de a alege. Remarcăm că în Republica Moldova au fost înregistrate multiple cazuri când interesele corporative au predominat asupra celor a consumatorilor, precum şi asupra celor statale, printre cele mai cunoscute fiind situaţia confuză creată pe parcursul ultimilor ani în jurul SA "Franzeluţa", a reţelelor de distribuire a energiei electrice din nord şi nord-vest, acestea fiind doar cele mai cunoscute. Aceste cazuri pot fi explicate printr-un fenomen destul de răspândit în ţările în tranziţie şi sărace, cel de corupere a funcţionarilor publici responsabili de supravegherea respectării cadrului legal al concurenţei libere şi loiale de către firmele producătoare locale şi străine. Pe de asupra, într-un stat mic şi de factură post-totalitară, cum este Republica Moldova, s-au păstrat în cea mai mare parte intacte modalităţile sovietice de rotaţie a cadrelor în interiorul instituţiilor publice, întreprinderilor de stat, organelor administrative şi de control, corpului diplomatic, partidelor politice etc. Implicaţiile acestui fenomen asupra securităţii economice naţionale sunt evidente, conducând la închistarea vieţii politice, consecinţa directă a căreia este obţinerea de către firmele mari producătoare a unor pârghii ilegale pentru promovarea intereselor corporative în detrimentul celor de stat şi cetăţeneşti.

O dimensiune a securităţii economice pe care nu am menţionat-o mai sus, dar care se întâlneşte în analizele mai multor autori (Buzan, Galtung), este securitatea economică a claselor. De cele mai dese ori, discuţiile în jurul acestui subiect sunt evitate, datorită tentei marxiste pe care acesta o comportă. Făcând o aplicaţie a conceptului la cazul Republicii Moldova, de asemenea evităm utilizarea noţiunii de clasă, aceasta fiind lipsă ca realitate socială. Mai degrabă putem vorbi despre securitatea economică a unei elite destul de reduse ca număr (bancheri, politicieni, manageri) şi despre insecuritatea sporită a restului societăţii, o bună parte din care trăieşte sub nivelul admisibil al sărăciei. Clasa de mijloc fiind lipsă sau foarte slab dezvoltată, lipseşte odată cu aceasta şi elementul purtător al echilibrului între interesele de securitate socială

şi cele de eficienţă economică. S-ar părea că, spre deosebire de securitatea consumatorilor şi corporativă, securitatea economică statală este un fenomen mai lesne de analizat, deoarece prin natura lor statele sunt mult mai permanente ca indivizii şi firmele. Însă în Republica Moldova care, alături de deficienţele provocate de asumarea destul de bruscă a tranziţiei la economia de piaţă, resimte şi o profundă criză de identitate naţională, conceptul de securitate economică a statului nu este univoc aplicabil. Din această cauză, cu referinţă la Republica Moldova, s-ar putea ca Marx să aibă dreptate, afirmând că statul nu este altceva decât instrumentul prin care clasa (elita) dominantă îşi asigură propriile interese de securitate şi de prosperitate. În afară de aceasta, studiind securitatea statală a Republicii Moldova, trebuie să ştim foarte bine unde începe şi unde se termină acest stat, adică care este teritoriul pe care statul realmente, nu doar constituţional, îl controlează. Or, în situaţia cu secesionismul Transnistriei şi cu autonomia Gagauziei, frontiera de est şi cea de sud-est nu este controlată de guvernul central, ci de elitele regionale, sprijinite de forţe externe. Prin urmare, Republica Moldova nu este doar un stat mic, ci un stat mic dezmembrat din punct de vedere morfopolitic, ceea ce induce vulnerabilităţi specifice.

În studierea securităţii economice a statului pot fi trasate paralele între condiţiile de securitate economică consumatorului şi cea statală. Ca şi securitate economică a consumatorilor, cea a statului presupune mai întâi de toate situaţia în care sunt asigurate condiţiile necesare de supravieţuire. Ca şi consumatorii individuali, statele trebuie să-şi asigure accesul imediat la resursele necesare. În cazul unui stat mic, cum este Republica Moldova, existenţa unor resurse interne extrem de limitate trebuie să fie compensată prin accesul liber la investiţiile străine şi prin deschiderea la comerţul şi finanţele mondiale, ceea ce trebuie să devină o parte componentă şi a concepţiei securităţii naţionale, deoarece întreruperea furnizării sau finanţării ameninţă bunăstarea şi stabilitatea politică internă. Prin urmare, una dintre direcţiile prioritare ale politicii economice externe este diversificarea furnizorilor şi creditorilor, iar ale politicii economice interne, atenuarea vulnerabilităţilor prin constituirea rezervelor strategice interne şi crearea unui sector financiar-bancar stabil, dar care, în acelaşi timp, ar sprijini creşterea economică reală. Identificarea în interior a resurselor energetice alternative şi a celor financiare este de importanţă critică pentru păstrarea unei independenţe politice reale.

Este pe larg acceptată ideea că, în pofida instabilităţilor şi imperfecţiunilor sale, piaţa este cea mai bună modalitate de maximalizare a eficienţei economice, securităţii sociale şi economice, inovaţiei şi distribuţiei. De aceea, pentru a funcţiona cât mai eficient, piaţa chiar trebuie să conţină în sine ameninţări în adresa agenţilor economici mai puţini profitabili. Din aceste considerente, un întreg evantai de ameninţări economice, care adeseori sunt mai degrabă nişte riscuri economice pure, se încadrează perfect în regulile şi condiţiile pe care le impune piaţa. Prin urmare, este foarte greu să trasezi frontiera între riscurile propriu-zise şi acele situaţii excepţionale care ar ameninţa securitatea naţională. Însă, după cum afirmă şi Buzan, "invocarea prea frecventă a securităţii naţionale ar însemna pur şi simplu creşterea intervenţiilor guvernamentale în economie până-ntr-atât încât piaţa nu ar mai putea funcţiona" [17, p.30].

Aceste intervenţii ar însemna că statul îşi asumă o poziţie care l-ar face absolute deosebit de ceilalţi agenţi economici, situaţie care ar compromite în întregime ideea liberei iniţiative şi a proprietăţii private. Existenţa proprietăţii private presupune existenţa mai multor interese economice exprimate de o varietate de firme particulare şi de indivizi. Din această cauză, mecanismul economiei de piaţă creează situaţia în care interesele economice ale statului nu pot fi definite la fel de univoc ca cele politice sau militare. Din aceleaşi cauze, atunci când vorbim,

spre exemplu, despre necesitatea de a diversifica furnizorii de resurse energetice şi de a reduce dependenţa faţă de pieţele tradiţionale de desfacere, aceasta de fapt nu înseamnă că statul trebuie să dicteze regulile şi direcţiile de export sau de import. Cea mai mare parte din resursele energetice se importă, iar cea mai mare parte din produsele moldoveneşti se exportă, în baza unor contracte realizate direct între agenţi economici privaţi. Prin urmare, statul trebuie doar să creeze infrastructura fizică şi cadrul legal intern şi să adere la alinierile economice externe în aşa mod, încât indirect să obţină reorientarea exporturilor şi diversificarea importurilor. În pofida tuturor acestor contradicţii, avem nevoie de o definiţie de lucru a securităţii economice, pe care o vom considera *starea în care, atât din exterior, cât şi din interior, nu există ameninţări de ordin economico-financiar care ar putea să submineze posibilităţile statului de a-şi asigura resursele necesare pentru îndeplinirea funcţiilor sale, care ar compromite desfăşurarea unei bune activităţi economice de către producători şi care ar pune în pericol interesele de maximialzare a utilităţii consumatorilor. Principalul obiectiv al securităţii economice naţionale este asigurarea condiţiilor fundamentale pentru dezvoltarea social-economică a ţării.*

Aici este foarte important să clarificăm conţinutul termenului de *dezvoltare social-economică*. Termenul "dezvoltare" poate fi perceput şi interpretat în mod diferit de exponenţii diferitor şcoli de gândire politică şi de adepţii diferitor doctrine politice. În termeni strict economici şi în sensul tradiţional al acestei sintagme, dezvoltarea", este înţeleasă ca capacitatea unei economii, care un anumit timp a fost statică sau a suferit o degringoladă calitativă, cantitativă şi structurală, să regenereze Institutul de Politici Publice şi să menţină o creştere anuală a PIB de cel puţin 5%, în termeni reali. Din paradigma tradiţională a ştiinţelor economice ar reieşi că trebuie elaborate şi implementate politici economice orientate la creşterea ponderii sectorului industrial şi al serviciilor în PIB, în timp ce greutatea relativă a agriculturii ar fi bine să diminueze. Fără să contestăm primordialitatea dezvoltării industriale a ţării, considerăm că aplicarea incoerentă a preceptelor tradiţionale poate să fie urmată de înrăutăţirea definitivă a situaţiei în agricultură şi să discrediteze eforturile orientate la dezvoltarea localităţilor rurale. Economiștii accentuiază ca dezvoltarea trebuie să fie durabilă. În dezbaterea actuală, creșterea economică trebuie privită ca fiind doar unul din aspectele dezvoltării unui teritoriu. Termenul dezvoltare reprezinta totalitatea „schimbărilor în structura economică, socială, instituțională și politică, care sunt necesare pentru a face tranziția de la o economie agricolă pre-capitalista la una capitalista industriala" (cf. Bresso M., 1993, p. 75). O societate care trece printr-o fază de dezvoltare economică este implicata intr-o serie de îmbunătățiri a diferiti indicatori (și nu neapărat al unuia care face referire numai la bogăția produsă de o țară), cum ar fi rata de alfabetizare, speranța de viață, rata sărăciei, sănătatea populației, calitatea mediului, etc. Dezvoltare înseamnă îmbunătățire, progres, indică o schimbare spre o situație de preferat celei curente, modifi cări care sunt calitative și nu doar cantitative. Dezvoltarea reprezinta o serie de obiective desirabile pentru o societate si nu are un unic obiectiv acela al creșterii venitului pe cap de locuitor (cf. Pearce D.W., Markandya A., Barbier E., 1991) [18, p.46-47].

Datorită neajunsurilor pe care le comportă teoriile tradiţionale ale dezvoltării, în Republica Moldova dezvoltarea trebuie să fie abordată ca un concept multidimensional care, pe lângă creşterea economică reală, reducerea decalajelor economice sociale şi regionale, eradicarea sărăciei, ar mai implica şi modificări majore în structura societăţii, în atitudinea maselor faţă de reforme în general, în instituţiile naţionale care în structurile europene au ajuns să fie aduse drept exemplu de birocratism sau de arhaism. Cel puţin trei elemente: ***durabilitatea***, ***demnitatea*** şi

libertatea, valori imuabile care au fost căutate în toate timpurile, în toate societăţile şi de toţi indivizii, trebuie să formeze bază conceptuală a securităţii economice.

Prin ***durabilitate*** se înţelege capacitatea de a asigura cetăţenii cu ***toate*** resursele necesare pentru un trai normal şi pentru depăşirea existenţei mizerabile, care în Republica Moldova derivă din lipsa unor condiţii elementare: hrană, îmbrăcăminte, sănătate, securitate şi posibilitatea de a da şi de obţine o educaţie. Creşterea veniturilor pe cap de locuitor, oferirea unor posibilităţi mai mari de căutare şi de creare a locurilor de muncă, eliminarea sărăciei şi reducerea decalajelor între nivelurile veniturilor individuale, sunt condiţiile necesare (dar nu şi suficiente) pentru dezvoltare şi pentru realizarea plenară a potenţialului uman.

Demnitatea este dreptul fiecăruia să se considere şi să fie considerat Om. În majoritatea ţărilor în curs de dezvoltare sau în tranziţie, prosperitatea materială a ţărilor mai dezvoltate este considerată o derivată a demnităţii lor naţionale. Cetăţenilor Republicii Moldova trebuie să le fie insuflat un simţ al demnităţii, pentru a nu fi folosiţi în calitate de instrument pentru realizarea unor interese personale sau de partid şi pentru a nu mai fi obiectele experimentelor sociale şi economice.

Libertatea este premisa fundamentală pentru edificarea unei societăţi sănătoase şi bine închegate. Cetăţenii Republicii Moldova sunt egali în drepturi cu cei din alte ţări şi prin urmare sunt în drept să ceară crearea posibilităţilor de aşi duce un trai comparabil, dacă nu egal, cu nivelul european. Definirea exactă a securităţii şi clarificarea conceptului de dezvoltare sunt necesare pentru elaborarea unei doctrine coerente asupra securităţii economice naţionale, conceptul-cadru al căreia am încercat să-l elaborăm independent [19].

Organul principal care asigură protejarea intereselor naţionale în activitatea economică externă, promovează politica liberului schimb sau politica protecţionistă, pornind de la interesele naţionale este Guvernul. Statul dispune de un nivel maxim de asigurare a securității economice doar în cazul lipsei factorilor interni și externi de orice gen care ar genera amenințări sau pericole asupra acestei stări. În lista celor mai importanți factori generatori de securitate economică ar trebui citați: — Poziția geografică; — Cantitatea de resurse naturale; — Potențialul agricol și industrial; — Nivelul de dezvoltare socio–demografic; — Calitatea administrării etatice.

Federația Rusă, Statele Unite ale Americii, Japonia, China, Uniunea Europeană ocupă pozițiile de lider în lume după potențialul industrial, volumul de producție agricolă, volumul de resurse naturale și dispun de o poziție geografică prielnică, ceea ce contribuie la asigurarea securității economice a acestora. Cu toate acestea, aceste state se deosebesc substanțial în conformitate cu criteriile anterior menționate și de asemenea după mecanismul etatic de reglementare a economiilor naționale [20, p.52]. În Republica Moldova, există un sistem de organe, instituţii de stat și private, activitatea cărora este canalizată spre promovarea exportului de mărfuri și servicii, crearea condiţiilor favorabile pentru activitatea economică externă și stimularea investiţiilor în ramurile economiei naţionale. În acest sens, rolul principal îi revine Ministerului Economiei, care are următoarele funcţii în domeniul activităţii economice externe și atragerii investiţiilor autohtone și străine în economie: — cooperarea cu partenerii din UE, CSI, SUA, alte state, în scopul atragerii asistenţei tehnice și financiare pentru demararea proiectelor de dezvoltare; — elaborarea unui sistem complex de reglementare de către stat a relaţiilor economice externe în vederea integrării economiei naţionale în economia mondială (prin intermediul Organizaţiei Mondiale a Comerţului, PNUD ș.a.); — aderarea Republicii Moldova la diferite convenţii internaţionale în domeniul comerţului internaţional (Convenţia ONU în domeniul contractelor de vânzarecumpărare internaţională ș.a.); — coordonarea activităţii

Republicii Moldova în cadrul organizaţiilor internaţionale cu caracter economic (ODDE — GUAM; Comunitatea Economică Euro–Asiatică; Comisia pentru probleme economice în Europa a Naţiunilor Unite (UNECE); Organizaţia pentru cooperare economică în bazinul Mării Negre (OCMN); — armonizarea legislaţiei naţionale cu caracter economic la sistemul legislativ al Uniunii Europene, ţinându–se cont de necesitatea integrării europene a Republicii Moldova ș.a. În scopul sporirii eficienţei activităţii economice externe, a fost constituită Organizaţia pentru atragerea investiţiilor și promovarea exportului (MIEPO), cu al cărei concurs sunt încheiate diferite acorduri de parteneriat[21, p.940-948].

Concluzii

1) Securitatea economică constituie fundamentul securităţii naţionale a ţării. Această noţiune are o structură complexă, stratificată şi semnifică, în primul rând, capacitatea economiei de a asigura suveranitatea ţării şi situaţia ei geopolitică în lume, de a determina, în mod independent, politica economică a statului, şi de a se adapta la noile condiţii de dezvoltare; în al doilea rând – aprecierea sistemică a situaţiei economice de pe poziţia apărării intereselor naţionale; în al treilea rând – disponibilitatea instituţiilor puterii de a contracara pericolele şi provocările perioadei de dezvoltare postindustrială prin sporirea eficacităţii şi rentabilităţii managementului şi crearea condiţiilor favorabile pentru concurenţă şi prosperarea iniţiativei private în limitele respectării codului de etică corporativă; consolidarea legislaţiei şi puterii judecătoreşti, raţionalizarea sistemului fiscal; crearea condiţiilor economice şi juridice pentru suprimarea criminalizării; sporirea eficienţei reglementărilor de stat, reducerea funcţiilor de prisos ale organelor administraţiei de stat şi înfăptuirea reformei administrative; aplicarea standardelor internaţionale de funcţionare a unui stat modern şi eficace.
2) Sistemul securităţii economice este destinat evaluării şi prognozării principalelor pericole ce ameninţă interesele naţionale ale ţării în sfera economiei şi determinării măsurilor de combatere a acestor pericole, adaptării organelor administraţiei de stat la noile condiţii şi provocări ale evoluţiei postindustriale a lumii.
3) Analiza pericolelor interne şi externe pentru securitatea economică a demonstrat că aceste pericole, timp îndelungat, pot să nu se manifeste deschis sau acut, fapt care nu trebuie să ducă la neglijarea soluţionării problemelor concrete, ce-şi anunţă existenţa sub forma unor semnale „venite” de la indicatorul securităţii economice. Evoluarea pericolelor în crize se produce din cauza ineficienţei deciziilor administrative şi, drept urmare, numărul acestor pericole creşte. Cu cât mai multe pericole constată analiticii şi experţii că există pentru securitatea naţională, cu atât mai mare este probabilitatea unei crize.
4). În țară există un system de organe care au obligațiuni de a stabili și a realizeze măsuri de protecție a securității economice, însă acestea nu execută aceste obligațiuni la nivelul necesar.

Sperăm ca în scopul asigurării securităţii economice şi energetice a țării, vor fi realizate prevederile Strategiei securității naționale care propun: elaborarea un mecanism eficient de identificare a factorilor de pericol de ordin intern şi extern, cu stabilirea acţiunilor necesare pentru asigurarea securităţii, şi un sistem adecvat de luare a deciziilor bazat pe programe de dezvoltare social-economică. În acest sens, vor fi depuse eforturi sporite pentru:efectuarea de transformări instituţionale care să contribuie la coordonarea acţiunilor de asigurare a securităţii

economice; dezvoltarea şi implementarea tehnologiilor de fabricare a produselor concurenţiale; dezvoltarea infrastructurii economiei naţionale, necesară pentru realizarea transformărilor de structură; asigurarea unei utilizări mai eficiente a resurselor; dezvoltarea potenţialului tehnico-ştiinţific, inovaţional şi de producţie; diversificarea potenţialului de export; colaborarea internaţională în domeniul energeticii şi integrarea în sistemul energetic unic european; îmbunătăţirea climatului pentru investiţii în generarea de energie electrică; diversificarea genurilor de combustibili utilizaţi pe teritoriul ţării, precum şi a căilor de import al resurselor energetice; majorarea, în măsura posibilităţilor, a capacităţilor economice competitive de producere a energiei electrice; promovarea eficienţei energetice şi utilizarea resurselor energetice regenerabile, în conformitate cu politicile UE în domeniu; crearea sau arendarea, în măsura posibilităţilor, a depozitelor de stocare a gazelor naturale; inelarea sistemului naţional de gazificare; gazificarea integrală a ţării [22].

Referințe bibliografice:

1. Valeriu Cușnir, Vitalie Varzari. Reflecţii asupra proiectului strategiei securităţii naţionale, în rev. Științe juridice, 2016, nr.1, p.1-6
2. Legea nr. 112 din 22 mai 2008 pentru aprobarea Concepţiei securităţii naţionale a Republicii Moldova**.** Publicat : 03.06.2008 în Monitorul Oficial Nr. 97-98, art Nr : 357 https://old.sis.md/ro/asigurarea-securitatii-economice
4. Grigoreva Ekaterina, Fesina Elena. Economic Security a Condition of Institutional Support of Economy Modernization // World Applied Sciences Journal. 2013. Vol. 31, № 5, p. 940-948
5. Prohniţchi V. Securitatea economica a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. În: Securitatea şi apărarea naţională a Republicii Moldova. Institutul de Politici Publice. Chişinău: Arc, 2002, p. 155 (p. 148-195)
6. Bujor V., Clașevici A. Interesele și contradicțiile de interese în conceptul de securitate al sistemului social. În: Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов, Международная научно-практическая конференция, 7-8 ноября 2014 г. В 2-х частях. Кишинев: Iulian, 2014, (Tipogr. «Cetatea de Sus»). Ч. 1, p. 11 (p. 10-12)
7. Основы экономической безопасности. Государство, регион, предприятие, личность / Под ред. Е.А.Олейникова. М.: ЗАО «Бизнесшкола «Интел-Синтез»», 1997. 288 с Prohniţchi V. Op. Cit., p.150
8. Prohniţchi V. Doctrina securităţii economice naţionale a Republicii Moldova (concept-cadru). În: Apărarea şi securitatea naţională a Moldovei anul 2001. Studiu elaborat de Institutul de Politici Publice. Chişinău, 2001 (72 p.). [sursă electronică]: http://www.ipp.md/lib. php?l=ro&idc=170&year=&page=2
9. Морунов В.В. Экономическая безопасность как экономическая категория. В: Экономические науки, 2011, №10, p. 53-55.
10. Bujor V., Clașevici A. Interesele și contradicțiile de interese în conceptul de securitate al sistemului social. În: Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов, Международная научно-практическая конференция, 7-8 ноября 2014 г. В 2-х частях. Кишинев: Iulian, 2014 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). Ч. 1, p. 11, (p. 10-12)

11. Andrei Clașevici. Conceptul securității economice în contextul general de securitate. Legea și viața, nr.4, 2017, p.37
12. Adam Smith, citat de Ch. Fourier în luc. Opere economice. Chişinău.Universitas.1992, p.385.
13. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohniţchi în: Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova.Institutul de Politici Publice, 2001, p.23
14. Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În viguare de la 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. p. 3-45, art. 129.
15. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohniţchi, în: Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova.Institutul de Politici Publice, 2001, p.23, p.24
16. Hotărârea Guvernului nr. 153 din 15-07-2011 pentru aprobarea Strategiei securităţii naţionale a Republicii Moldova. Publicat: 14-10-2011 în Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 499
17. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohniţchi, în: Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova.Institutul de Politici Publice, 2001, p.30
18. Irina-Virginia Dragulanescu, Natalia Dragulanescu. Creştere, dezvoltare şi durabilitate. Romanian Statistical Review, nr. 10 / 2013, p.46-47.
19. Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În viguare de la 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. p. 3-45, art. 129.
20. Григорьева Е.А. Обеспечение экономической безопасности государства в современных условиях // Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета. 2015. № 3 (93) с.52
21. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu – Ch.: Arc, 2012, p.482.
22. Hotărârea Guvernului nr. 153 din 15-07-2011 pentru aprobarea Strategiei securităţii naţionale a Republicii Moldova. Publicat: 14-10-2011 în Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 499